

Michaela Marksová: Chceme motivovat k odpovědnému zadávání

Nejasnost a složitá předvídatelnost kontrolních mechanismů stejně jako větší důraz na procesní přesnost než na kvalitu výsledků. To jsou podle ministryně práce a sociální věcí Michaely Marksové hlavní překážky, které brání v Česku rozvoji odpovědného zadávání veřejných zakázek. Jak to změnit? Větší oporu pro odpovědné zadávání podle ministryně nyní poskytuje nový zadávací zákon, pomoci má také nový projekt MPSV. Podrobněji o něm hovoří pro Veřejné zakázky v praxi.

PhDr. Eva Bláhová
šéfredaktorka

Jaké jsou typické oblasti, ve kterých lze takzvané odpovědné zadávání veřejných zakázek uplatnit?

Odpovědné zadávání (z angl. responsible procurement, pozn. red.) znamená zohledňovat ve veřejných zakázkách jejich dopady na ekonomiku, společnost a životní prostředí. Nepřemýšlíme tedy jen o nejnižší nabídkové ceně, ale i o celkových nákladech, ekonomických konsekvencích v daném místě, o lidech, kteří se na výrobě, stavbě či službě podílejí, o dopadech na životní prostředí. V této šíři se tak generují jednotlivá témata, jimž lze při konkrétní zakázce věnovat pozornost – může jít o podporu zaměstnanosti znevýhodněných osob na trhu práce, férových pracovních podmínek, lepšího zapojení menších podniků, včetně sociálních podniků, o podporu získávání praxe či zvyšování kvalifikace a dovedností osob podílejících se na plnění zakázky, podporu férových podmínek v dodavatelském řetězci, omezování dopadů na životní prostředí či o různé etic-

ké požadavky ve výrobě. Jedná se o širokou paletu témat, která se vždy musejí odvíjet od preferencí daného zadavatele a předmětu plnění veřejné zakázky.

V čem spatřujete hlavní přínosy odpovědného zadávání? A vyvažují dostatečně to, že příprava takového řízení je pro zadavatele o něco náročnější?

Uvedený přístup k veřejnému zadávání znamená příležitost, jak z prostředků vynakládaných na veřejné zakázky řešit souběžně řadu jiných problémů. Za peníze, které bychom tak či tak na zakázku vydali, můžeme získat více – dát lidem práci, mladým lidem praxi, zlepšit pracovní podmínky, pomoci malým podnikům se zapojit. Výsledný efekt se samozřejmě odvíjí od velikosti zakázky: U malé zakázky stojí zadavatele pár minut, aby v ní dal například příležitost pracovat někomu, kdo se hůře uplatňuje na trhu práce. U velkých zakázek můžeme ale hledat komplexní řešení, které sice stojí více úsilí, ovšem efekt je

mnohonásobný. Příkladem mohou být velké stavební zakázky. V daném regionu mohou přinést příležitosti menším firmám, podpořit tak místní zaměstnanost. Případně lze jít dále a zohlednit v nich i požadavky na důstojné pracovní podmínky a férové subdodavatelské vztahy.

Jak hodnotíte současný stav odpovědného zadávání veřejných zakázek v České republice ve srovnání se zahraniční praxí v ostatních státech EU?

Myslím, že jsme na začátku. Máme popsány naše domácí příklady, které uvedený přístup, řekla bych, „pilotují“. Minimálně jsme si tak už zkusili, že „to jde“. V zahraniční praxi, s níž jsem se seznámila, však můžeme vidět, kam až se dá dojít: Jak z dílčích malých požadavků učinit strategický přístup k zakázkám, kdy lze vedle prospěchu pro společnost vidět i výrazný dopad na hospodárnost a efektivitu vynaložených prostředků. Tam bychom měli směřovat – jakkoliv se jedná o nelehkou cestu.

Michaela Marksová (*1969)

- Absolvovala Přírodovědeckou fakultu UK. Jako pedagožka pracovala v Jedličkově ústavu.
- Dlouhodobě se věnuje postavení žen a mužů společnosti. Působila například jako expertka programů rovných příležitostí neziskové organizace Fórum pro rodinu.
- V letech 1997 až 2004 pracovala v o.p.s. Gender studies jako ředitelka oblasti pro styk s veřejností.
- Do roku 2006 vedla odbor rodinné politiky na MPSV, později pak odbor rovných příležitostí na MŠMT.
- V komunální politice zastávala post radní a místostarostky MČ Praha 2.
- Ministryní práce a sociálních věcí je od roku 2014.
- Je vdaná, má dvě dcery.

Které hlavní překážky brání tomu, aby se u nás odpovědné veřejné zadávání (OVZ) více prosazovalo?

Jak víme od zadavatelů i z vlastní zkušenosti, překážek je celá řada – mezi nejčastěji zmiňované patří nejasnost a složitá předvídatelnost kontrolních mechanismů, a to zejména u zakázek spolufinancovaných z prostředků EU. Dále je to kultura v zadávání veřejných zakázek, kdy se mimořádný důraz dlouhodobě klade na procesní přesnost, méně už na kvalitu výsledků. Z toho pramení malá motivace zkoušet udělat něco jinak, zkusit nové přístupy. A trochu myslím chybí i strategičtější přístup v přemýšlení o vynakládání veřejných prostředků. Má-li zadavatel zvažovat, jak prostředky vynaložené například na stavbu určitého objektu současně využít i ke svým cílům v oblasti zaměstnanosti či podpory

místní ekonomiky, vyžaduje to koncepční spolupráci mezi jednotlivými útvary a zaměstnanci.

Od prvního října platí nový zákon o zadávání veřejných zakázek. Najdou v něm podle vás zadavatelé větší oporu pro to, aby zadávali podle principů OVZ?

Osobně jsem nový zákon velmi uvítala. Vidím v něm několik důležitých změn, které jdou přímo vstříc odpovědnému zadávání. Na řadě míst, zejména v podmínkách účasti a kritériích hodnocení, je zdůrazněno zohledňování sociálních aspektů. Ale i celková povaha zákona, který má ambici lépe zohledňovat výslednou kvalitu, dává zadavateli určitou volnost namísto primátu procesních a administrativních pravidel. Ze zahraniční zkušenosti také víme, jak důležitá

je komunikace mezi zadavatelem a trhem, respektive potenciálními dodavateli. Důležitá proto, aby zadavatel věděl, co vše mu může trh nabídnout, a měl si říct o nejlepší a nejefektivnější řešení. Sociální oblast nevyjímá. Předběžné tržní konzultace jsou pro mne tedy například jasným pojmenováním toho, že má komunikace mezi zadavatelem a dodavateli před zahájením zadávacího řízení své velké opodstatnění, samozřejmě při dodržení stanovených pravidel. Nový zákon vidím jako velkou příležitost, jak zlepšit naši kulturu v zadávání veřejných zakázek, a byla by velká škoda, kdybychom tuto příležitost nevyužili.

A je zároveň nový zákon dostatečně silný, aby zamezil případnému zneužívání těchto kritérií, například firmami, které se budou tvářit jako odpovědní dodavatelé pouze na papíře? V minulosti se takto v některých případech zneužívalo dnes už zrušené patnáctiprocentní zvýhodnění nabídkové

ceny pro určité firmy, jež zaměstnávají hendikepované.

Před čtyřmi lety jsme uvěřili, že zákon může vyřešit jakékoliv nepoctivé jednání. A všichni víme, že jsme na tom ztroskotali – poctivé zadavatele jsme sešněrovali do pravidel, podle nichž bylo složité včas získat kvalitní plnění, nepoctivé jednání jsme tím ale nevymýtili. Zákon musí stanovit jasná pravidla, která k tomu určené orgány musejí jasně a pro zadavatele předvídatelně vykládat. Zneužívání, jež zmiňujete, se dělo a samozřejmě nás velmi trápilo, protože i jeden nepoctivý příklad z mnoha jiných poctivých očernil institut podpory firem zaměstnávajících osoby zdravotně postižené a v očích zadavatelů jej zpochybil. Současné znění zákona je podle mě v pořádku – souhlasím s vypuštěním patnáctiprocentního zvýhodnění nabídkové ceny, které přineslo řadu negativ. Naopak je důležité, že i nadále může veřejné zakázky těmto firmám vyhradit. Nabádáme však zadavatele k tomu, aby zmíněný institut využívali primárně u těch veřejných zakázek, kde se osoby zdravotně postižené opravdu podílejí na plnění dané zakázky, tj. skutečně tak získávají příležitost pracovně se uplatnit. Současně bychom měli využívat nové možnosti, které zákon nabízí ve vztahu k nepoctivým dodavatelům. A to například včetně vyloučení ze zadávacího řízení těch, kdo nabízejí řešení, u něhož je zřejmé, že povede k nedodržování sociálních či pracovněprávních předpisů, nebo těch, kteří dříve závažně pochybili.

Ministerstvo práce a sociálních věcí spustilo letos tříletý projekt, který má podpořit implementaci a rozvoj sociálně odpovědného veřejného zadávání. Jaké jsou stěžejní oblasti projektu? Jakou formou budete zadavatele/dodavatele v oblasti odpovědného zadávání a soutěžení podporovat?

UVĚDOMUJEME SI, ŽE ZAVADĚT ODPOVĚDNÉ ZADÁVÁNÍ DO NAŠEHO

prostředí je náročné. Nabízíme proto zadavatelům konkrétní pomoc: Připravili jsme web (www.sovz.cz, pozn. red.), kde najdou konkrétní metodickou podporu, vzory, citace i příklady dobré praxe, dokončujeme a na počátku roku vydáme komplexní metodiku. Zadavatelům i dodavatelům připravujeme e-learning, poskytujeme konkrétní konzultace všem, kdo se na nás obrátí – ať již s obecnými otázkami, nebo přímo s konkrétní veřejnou zakázkou. V projektu nechybějí osvětové a vzdělávací akce ani mezinárodní spolupráce, z níž čerpáme inspiraci a vhodné příklady dobré praxe. Snažíme se tak nabídnout vše, co by zadavatelé mohli potřebovat, aby získali motivaci i jistotu pro využívání odpovědného zadávání.

Projekt funguje od března. Přinesl už nějaké konkrétní výsledky? Využili již podporu, kterou nabízí, někteří zadavatelé, aby podle tohoto principu vypsalí nové soutěže?

V první fázi jsme se soustředili na shromáždění informací a vytvoření zdrojového zázemí, které je k dispozici na zmiňovaném webu. Obsahuje detailní právní ukotvení odpovědného zadávání, rozbor témat, na něž se lze zaměřit, ale i rozpracované předměty veřejných zakázek se vzorovými citacemi a příklady dobré praxe. Začali jsme spolupracovat s několika partnery, kteří se rozhodli odpovědné zadávání implementovat – velmi ráda bych zde zmínila zejména Lesy ČR a Masarykovu univerzitu. Vedle toho proběhly konzultace ke konkrétním veřejným zakázkám zadávaným institucemi státní správy, které jsou nyní v běhu. Ráda bych zmínila i zářijovou mezinárodní konferenci, na níž zazněla řada zajímavých příspěvků včetně zahraniční praxe.

Kteří zadavatelé v České republice fungují v oblasti OVZ jako příklady, jež mohou inspirovat ostatní?

Můžete uvést některé konkrétní efekty vysoutěžených zakázek?

Jak už jsem zmínila, máme popsány příklady, které úspěšně „odpilotovaly“ odpovědné zadávání v České republice: Nejznámější jsou zřejmě město Most se svými stavebními zakázkami, Praha 12 s údržbou zeleně. Kdaň s podporou zaměstnanosti mladých lidí. Velký krok učinilo Ministerstvo zemědělství, které motivovalo jednotlivá Povodí, aby do svých zakázek vložila podmínky na podporu zaměstnanosti zejména dlouhodobě nezaměstnaných osob. Naše ministerstvo přijalo celkovou strategii odpovědného zadávání, a v zakázkách se tak objevily požadavky na zaměstnání osob znevýhodněných na trhu práce, etické nakupování či ekologickou výrobu produktů. Určitě bych ráda zmínila Lesy ČR, kde postupně upravují pravidla v rámci svých zakázek tak, aby zlepšili postavení těžebních pracovníků. Je to jeden z příkladů, kdy se od drobné přidané hodnoty dostáváme k systémovým řešením s velkým efektem.

Bude Ministerstvo práce a sociálních věcí pořádat v dohledné době na téma OVZ nějaká školení či konference, kde by se zadavatelé mohli případně dozvědět více?

Ano, v roce 2017 máme připraveny kromě již zmíněného e-learningu a všech metodických materiálů také vzdělávací akce, při kterých se domlouváme i na spolupráci s gestorem zákona – tj. Ministerstvem pro místní rozvoj. Spolupracujeme s dalšími organizacemi na akcích, kde je téma odpovědného zadávání diskutováno. V uplynulém roce jsme tak učinili s Ministerstvem zemědělství, Agenturou pro sociální začleňování či Českou radou pro šetrné budovy, na zářijovém plánujeme druhou mezinárodní konferenci k odpovědnému zadávání, kde bychom rádi ocenili i nové zajímavé příklady veřejných zakázek v této oblasti. ▲